

รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของ เขตพื้นที่การศึกษา*

THE AREA-BASED MODEL FOR ENHANCING THE QUALITY OF EDUCATIONAL MANAGEMENT IN THE EDUCATIONAL SERVICE AREA

สมเกียรติ ชิดไธสง

Somkiat Chidthaisong

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2 นครราชสีมา ประเทศไทย

Nakhonratchasima Primary Educational Service Area Office 2, Nakhon Ratchasima, Thailand

Corresponding author E-mail: somkiat.ch@korat2.go.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 4 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารจัดการในการพัฒนาคุณภาพของเขตพื้นที่การศึกษา 2) เพื่อพัฒนา 3) ทดลองและประเมินการใช้รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา และ 4) เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยและพัฒนาและจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพและปัญหาแบ่งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านบุคลากร ด้านสังคมวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ ด้านกายภาพ และด้านการเงิน 2) รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ของเขตพื้นที่การศึกษา เป็นรูปแบบที่เน้นกระบวนการ ปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนเศรษฐกิจ ทุนกายภาพ และทุนการเงิน ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม ในการวางแผน การกำหนดเป้าหมาย ออกแบบกิจกรรม นำกิจกรรมสู่การปฏิบัติ และการประเมินผล โดยมีเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา ซึ่งวัดผลผลิตระดับเขตพื้นที่จาก 3 ด้านคือ 1) ผลการประเมินมาตรฐาน 2) ผลการประเมินตัวชี้วัด และ 3) ผลการประเมิน ITA มีผลลัพธ์เป็นผลงานหรือรางวัลตั้งแต่ระดับเขตถึงนักเรียน 3) ผลประเมินการทดลองใช้รูปแบบ พบว่า ผลประเมินอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด คุณภาพของการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่สูงขึ้นทุกด้าน 4) ข้อเสนอเชิงนโยบาย คือ ควรจัดทำสารสนเทศด้านศักยภาพของพื้นที่ ควรกำหนดตัวชี้วัดผลการปฏิบัติงานของเขตพื้นที่ในรูปแบบของการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ตามบริบท ควรมีการประสานความร่วมมือเชิงรุกในการทำงานกับพื้นที่ ควรทำงานแบบบูรณาการภารกิจร่วมกันในพื้นที่ เน้นการสร้างสัมพันธภาพที่ดีและสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่, การยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา, เขตพื้นที่การศึกษา

Abstract

This research had 4 purposes were : 1) to study the conditions and problems of management in developing the quality of Educational Service Area, 2) to develop The Area-Based model for Enhancing the Quality of Educational Management in the Educational Service Area, 3) to implement and evaluate the Area-Based model for Enhancing the Quality of educational management in the educational service area, 4) to make policy recommendations of the Area-

* Received 15 September 2023; Revised 26 September 2023; Accepted 30 September 2023

Based management for enhancing the quality of educational management in the educational service area. Using Research and Development methodology for make a Policy Brief. The finding showed that: There were 5 aspects of operating conditions: personnel, society and culture, Economic, physical and financial aspects. This Area-Based management Model of the Educational Service Area was focused on process, by analyzing the potential in the area in terms of human capital, social capital, economic capital, physical capital, and financial capital through the process of participation of relevant people in planning and setting goals, event design, put activities into practice and evaluation. The main goal was to raise the quality of education which success can be measured by the performance of the Educational Service Area, the school, teachers and educational personnel, and students. The results of the implementing model were appropriate, and possibility at the highest level. Policy proposals include: The Office of the Basic Education Commission should create data and information on the potential of national areas, spatial management indicators should be established to evaluate the operational success of the area, educational service area administrators should use leadership to proactively coordinate and establish projects and activities that use the potential in the area, integrate missions with local government organizations and communities, build relationships and effective communication.

Keywords: Area-Based Management Model, Enhancing the Quality of Educational Management, Educational Service Area

บทนำ

ปัจจุบันทิศทางการพัฒนาประเทศมุ่งให้เกิดความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ซึ่งเป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาประเทศ มุ่งเน้นไปในพื้นที่ของแต่ละภูมิภาค ซึ่งมีการออกกฎหมายที่มีเจตนารมณ์ในการใช้พื้นที่เป็นฐานในการพัฒนา เช่น เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ เขตพื้นที่นวัตกรรม การศึกษา เขตอุตสาหกรรม เป็นต้น นอกจากนี้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่ได้กำหนดแนวทางการขับเคลื่อนการดำเนินงาน กระจายการพัฒนาไปสู่พื้นที่ โดยยึดหลักการพัฒนาพื้นที่ การกิจ และการมีส่วนร่วม ให้จังหวัดเป็นพื้นที่ดำเนินการขับเคลื่อนการพัฒนาเป็นจุดเชื่อมโยงการพัฒนาจากชุมชนสู่ประเทศ และประเทศสู่ชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)

การบริหารจัดการเชิงพื้นที่ (Area-based Management) เป็นเป้าหมาย และทิศทางในการพัฒนาประเทศ ที่เน้นการเปลี่ยนแปลงจากฐานราก สู่การเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างที่ใหญ่ขึ้น เป็นการกระจายอำนาจและบทบาทการบริหารจัดการ ในการพัฒนาพื้นที่ไปให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่เป็นผู้วางแผน กำหนดเป้าหมาย วิธีการในการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการ สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ในภาคการจัดการศึกษา แนวคิดที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คือ การบริหารจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ (Area Based Education) ซึ่งในประเทศไทยได้มีการนำแนวคิดการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่มาใช้โดยสำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน ได้นำแนวคิดดังกล่าวมาปรับปรุงพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาการศึกษาในระดับพื้นที่ โดยมีหลักการสำคัญคือ สร้างกลไกความร่วมมือของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ใช้ข้อมูลในพื้นที่ช่วยชี้ปัญหา จัดลำดับความสำคัญจัดทำแผนงาน โครงการเพื่อพัฒนาการศึกษาในพื้นที่ ติดตามความก้าวหน้าการดำเนินการตามเป้าหมาย บูรณาการความร่วมมือและใช้ทรัพยากรใน

การจัดการศึกษาร่วมกัน (สำนักงานส่งเสริมสังคม แห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน, 2557) การจัดการศึกษาแบบยึดพื้นที่เป็นฐานมีหลักคิด หลักปฏิบัติที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือเป็นการจัดการศึกษาที่มีแบบแผนของการจัดหลักสูตรการจัดกระบวนการเรียนรู้ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ยึดโยงเข้ากับสภาพทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต วัฒนธรรม รวมทั้งทิศทางการพัฒนาท้องถิ่น ชุมชน และสังคมของพื้นที่ (กล้า ทองขาว, 2558) ความสำคัญของการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่คือการเปิดโอกาสให้แก่ภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่ท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยไม่ยึดติดหรือรอให้รัฐส่วนกลางดำเนินการ มีอิสระ มีอำนาจในการตัดสินใจ ร่วมกันออกแบบการพัฒนาการศึกษา สนับสนุน ตลอดจนตรวจสอบการใช้ทรัพยากรการศึกษา และร่วมรับผิดชอบการจัดการศึกษาในพื้นที่ของตนเอง (สุพิรพัทธ์ พิมพ์มาศ , 2561)

ความสำคัญของการใช้พื้นที่เป็นฐานในการพัฒนา ปรากฏชัดเจนในด้านการจัดการศึกษา กล่าวคือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กำหนดให้ การบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ยึดเขตพื้นที่การศึกษา พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พุทธศักราช 2546 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กำหนดให้มีการจัดระเบียบการบริหารราชการเขตพื้นที่การศึกษา ในส่วนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ซึ่งมีภารกิจรับผิดชอบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศ ได้ให้ความสำคัญกับการใช้พื้นที่เป็นฐานในการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการศึกษา โดยกำหนดกลุ่มพื้นที่การศึกษา ประจำเขตตรวจราชการ สังกัด สพฐ. ออกเป็น 18 กลุ่มพื้นที่การศึกษา เพื่อให้การตรวจราชการ และการบริหารจัดการเกิดประสิทธิภาพสูงสุด (กระทรวงศึกษาธิการ, 2561)

การดำเนินการจัดการศึกษาที่ผ่านมาพบว่ามีปัญหาหลายด้าน เช่น การศึกษาและการเรียนรู้ของ คนไทย ยังมีปัญหาเชิงคุณภาพ เด็กปฐมวัยยังมีการพัฒนาที่ล่าช้ากว่าวัย เพราะครอบครัวไม่มีความรู้ และขาดเวลาในการเลี้ยงดูอย่างเหมาะสม เด็กวัยเรียนยังมีปัญหาด้านสติปัญญา เพราะคุณภาพการศึกษาไทยอยู่ในระดับต่ำ ขาดการฝึกทักษะที่แปลงความรู้สู่ทักษะที่เพียงพอ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ , 2561) ในทางวิชาการมีงานวิจัยหลายเรื่อง เกี่ยวกับการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ มีผลการวิจัยที่ค้นพบปัญหา และข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการศึกษาในพื้นที่ เช่น โชคอนันต์ วาณิชเลิศนสาร (โชคอนันต์ วาณิชเลิศนสาร, 2558) และ สิลลาภรณ์ บัวสาย (สิลลาภรณ์ บัวสาย, 2557) นอกจากนี้ในการประเมินผลการดำเนินงานของเขตพื้นที่การศึกษา ในแต่ละปี มีตัวชี้วัดหลายรายการที่ผลการประเมินยังไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพและปัญหาของการบริหาร ตลอดจนหาแนวทางการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาคุณภาพของเขตพื้นที่การศึกษาให้สูงขึ้น ทั้งนี้กำหนดคำถามการวิจัยคือ สภาพปัญหาการบริหารจัดการในการพัฒนาคุณภาพของเขตพื้นที่การศึกษาเป็นอย่างไร การใช้รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ที่จะสามารถยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษาได้นั้นควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารจัดการในการพัฒนาคุณภาพของเขตพื้นที่การศึกษา
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา
3. เพื่อทดลองและประเมินการใช้รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา
4. เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามระเบียบวิธีการวิจัยและพัฒนา (Research and Development Design Research) ดำเนินการเป็น 4 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารจัดการในการพัฒนาคุณภาพของเขตพื้นที่การศึกษา

ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาโดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การศึกษาเอกสารอย่างเป็นระบบ (Systematic Review) และการสนทนากลุ่ม (Focus group) เริ่มจากการศึกษาเอกสารอย่างเป็นระบบจากรายงานผลการดำเนินงานประจำปีและแผนปฏิบัติการประจำปีของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยะ 2 ปี ย้อนหลัง ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2560 – 2561 โดยรวบรวมเอกสารรายงานดังกล่าวจากระบบรายงานการประเมินผลมาตรฐานเขตของสำนักติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 18 เขตพื้นที่การศึกษา แต่ละเขตได้มาโดยการสุ่มอย่างง่ายจากแต่ละกลุ่ม ตามกลุ่มพื้นที่การศึกษาประจำเขตตรวจราชการ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่วนการสนทนากลุ่ม กำหนดกลุ่มเป้าหมายทั้งหมด จำนวน 7 คน ในตำแหน่งผู้บริหารศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่เกษียณอายุราชการไปแล้วไม่เกิน 2 ปี จำนวน 3 คน และผู้ที่ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาโดยอยู่ในวาระผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษามาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ปี จำนวน 4 คน การเก็บรวบรวมข้อมูลทั้ง 2 วิธี มีประเด็นในการศึกษา 5 ประเด็น คือ สภาพและปัญหาการบริหารจัดการด้าน 1) บุคลากร 2) สังคมวัฒนธรรม 3) เศรษฐกิจ 4) กายภาพ และ 5) การเงิน

ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา

ผู้วิจัยดำเนินการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา 2 ขั้นตอนหลัก ขั้นตอนที่ 1 การออกแบบรูปแบบ ประกอบด้วย 1) วิเคราะห์สภาพและปัญหาการบริหารจัดการในการพัฒนาคุณภาพของเขตพื้นที่การศึกษา ด้าน 1) บุคคล 2) สังคม 3) เศรษฐกิจ 4) กายภาพ และ 5) การเงิน เพื่อจัดลำดับความสำคัญของการแก้ปัญหาในการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาคุณภาพของเขตพื้นที่การศึกษา จากนั้นสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบการบริหารจัดการในการพัฒนาคุณภาพของเขตพื้นที่การศึกษา ว่าควรประกอบไปด้วยอะไรบ้าง อย่างไร โดยศึกษานโยบาย ร่วมกับสังเคราะห์แนวคิดด้านการบริหาร การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ เพื่อร่างรูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา ขั้นตอนที่ 2 การประเมินรูปแบบ ผู้วิจัยดำเนินการประเมินรูปแบบ 4 ด้าน ได้แก่ ความถูกต้อง ความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ และความเหมาะสม ในด้านความถูกต้องและความเป็นประโยชน์ ผู้วิจัยใช้การวิพากษ์รูปแบบจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน กำหนดคุณสมบัติผู้ทรงคุณวุฒิ คือ เป็นผู้ที่มีการประสบการณ์ในการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระดับประถมศึกษามาแล้วไม่ต่ำกว่า 5 ปี อันเป็นตัวแทนของผู้ใช้รูปแบบ จำนวน 3 คน เป็นผู้บริหารระดับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 2 คน ถือเป็นตัวแทนของผู้ประสานนโยบายสู่การปฏิบัติงานของสำนักงานเขต และเป็นผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 2 คน ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งของผู้อำนวยการสถานศึกษามาแล้วไม่ต่ำกว่า 10 ปี อันเป็นตัวแทนของผู้รับบริการจากสำนักงานเขต ส่วนการประเมินรูปแบบด้านความเป็นไปได้และความเหมาะสม ผู้วิจัยใช้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานตามรูปแบบ จำนวน 65 คนซึ่งได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย จาครองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ศึกษาพิเศษ ตัวแทนจากกลุ่มงานแต่ละกลุ่มงานในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2 ในปี พ.ศ. 2562

ระยะที่ 3 การทดลองและประเมินการใช้รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ของเขตพื้นที่การศึกษาในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา

ผู้วิจัยดำเนินการทดลองและประเมินใช้รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา ด้วยระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) จำนวน 3 วงรอบ ภายใต้อาสาความเชื่อว่าการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาของผู้ปฏิบัติงานที่ดำเนินการเองโดยผู้ปฏิบัติงานจะมีโอกาสแก้ปัญหาได้สำเร็จมากกว่าการวิจัยที่แก้ปัญหาโดยบุคคลตามแนวคิดของ Kemmis & McTaggart ประกอบด้วย กิจกรรม 1) การวางแผนเพื่อการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น (planning) 2) การลงมือปฏิบัติตามแผน (action) 3) การสังเกตรวบรวมผลการปฏิบัติงาน (observation) และ 4) การสะท้อนผลเพื่อการพัฒนา (reflection) (Kemmis, S. & McTaggart, R., 1988)

ระยะที่ 4 การจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายในการบริหารจัดการเชิงพื้นที่เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา

ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้ 1) ศึกษา รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ และประมวลผลการทดลองใช้รูปแบบ 2) ยกร่างข้อเสนอเชิงนโยบาย 3) จัดสนทนากลุ่มเพื่อพิจารณาข้อเสนอแนะ และ 4) นำเสนอร่างข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อเป็นสารสนเทศต่อการนำไปขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติต่อไป

สรุปวิธีดำเนินการวิจัยได้ดังนี้

ภาพที่ 1 วิธีดำเนินการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยในครั้งนี้นำเสนอตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. สภาพและปัญหาการบริหารจัดการในการพัฒนาคุณภาพของเขตพื้นที่การศึกษา

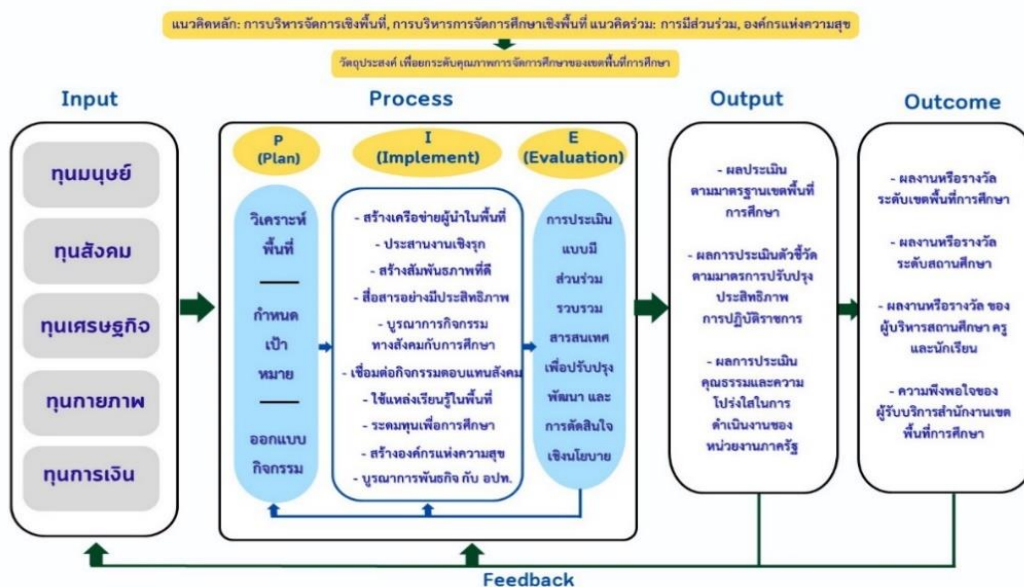
สภาพและปัญหาการบริหารจัดการในการพัฒนาคุณภาพของเขตพื้นที่การศึกษามีการดำเนินงานแบ่งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ด้าน 1) บุคลากร คือ ขาดบุคลากรที่มีความเพียงพอและเหมาะสม ต่อโครงการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนเฉพาะด้าน เช่น ทักษะด้านหุ่นยนต์ ทักษะด้านภาษาอังกฤษ ทักษะอาชีพ บุคลากรที่ไม่ได้รับการพัฒนาทักษะความเชี่ยวชาญอย่างต่อเนื่องตามความต้องการจำเป็นของหน่วยงานทั้งระบบ เนื่องจากขาดการจัดทำแผนการพัฒนาศักยภาพบุคลากรรายบุคคล 2) สังคมวัฒนธรรม คือ เครือข่ายภาคประชาสังคมไม่เข้มแข็ง คนในพื้นที่มีความเชื่อและทัศนคติไม่ชอบแสดงออกถึงบทบาทการมีส่วนร่วม 3) ด้านเศรษฐกิจ คือ ค่าเฉลี่ยรายได้ต่อครัวเรือนต่ำ ค่าครองชีพสูง ส่งผลกระทบต่อโอกาสทางการศึกษา และคุณภาพของผู้เรียน 4) ด้านกายภาพ คือ ขาดการเชื่อมโยงอย่างมีประสิทธิภาพ กับสถานประกอบการ องค์กร ภาคส่วนอื่นในพื้นที่ ขาดข้อมูลสารสนเทศด้านศักยภาพของพื้นที่ การใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติในพื้นที่น้อย ขาดการนำความได้เปรียบด้านทางภูมิศาสตร์มาใช้ในการบริหารจัดการ และ 5) ด้านการเงิน คือ ข้อจำกัดของนโยบาย และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการใช้จ่ายงบประมาณ งบประมาณไม่เพียงพอ การบริหารงบประมาณไม่มีประสิทธิภาพ

2. รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา

เป็นรูปแบบสำหรับผู้บริหารการศึกษา เป้าหมายของการใช้รูปแบบนี้เพื่อ ยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งผลผลิตของการพัฒนาเห็นได้จาก 1) ผลการดำเนินการตามมาตรฐานเขตพื้นที่การศึกษา 2) ผลการดำเนินการมาตรการปรับปรุงประสิทธิภาพการปฏิบัติราชการ และ 3) ผลการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ

รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา “เป็นรูปแบบที่เน้นกระบวนการปฏิบัติการ” ประกอบด้วย 6 ส่วน ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต และผลลัพธ์ อยู่ภายใต้แนวคิดการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ และการบริหารจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เป็นแนวคิดหลัก ร่วมกับ แนวคิดการมีส่วนร่วมและการสร้างองค์กรแห่งความสุข วัตถุประสงค์ เพื่อใช้เป็นแนวทางการบริหารงานเพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา มีวิธีการดำเนินงานเชิงระบบ ดังนี้ 1. ปัจจัยนำเข้า 5 ด้าน คือ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนเศรษฐกิจ ทุนกายภาพ และทุนการเงิน 2. กระบวนการ มี 3 ส่วน คือ 1) ด้านการวางแผน โดยจะมีขั้นตอนของการวิเคราะห์พื้นที่ กำหนดเป้าหมาย และออกแบบกิจกรรมเพื่อการบรรลุเป้าหมาย 2) การนำแผนไปปฏิบัติ ซึ่งต้องใช้ภาวะผู้นำของผู้บริหารสร้างเครือข่าย ประสานงานเชิงรุกกับบุคคลที่มีศักยภาพในพื้นที่ สร้างสัมพันธภาพที่ดีและสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ บูรณาการกิจกรรมในพื้นที่กับกิจกรรมการจัดการศึกษา เชื่อมต่อกิจกรรมตอบสนองสังคมของภาคเอกชนในพื้นที่ ใช้แหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติในพื้นที่ ส่งเสริมการระดมทุนเพื่อการศึกษา และสร้างบรรยากาศแห่งความสุขในการปฏิบัติงาน และ 3) การประเมินผลการนำแผนไปปฏิบัติเป็นการประเมินเพื่อปรับปรุงกระบวนการและรวบรวมสารสนเทศในการตัดสินใจเชิงนโยบาย 3. ผลผลิต ได้แก่ 1) ผลการประเมินตามมาตรฐานเขตพื้นที่การศึกษา 2) ผลการประเมินตัวชี้วัดมาตรการปรับปรุงประสิทธิภาพการปฏิบัติราชการ และ 3) ผลการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ ในส่วนที่ 4. ผลลัพธ์ พิจารณาจาก ผลงานหรือรางวัล ระดับเขตพื้นที่การศึกษา ระดับสถานศึกษา ผลงานหรือรางวัลของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และนักเรียน ความพึงพอใจของผู้รับบริการของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษาดังแสดงในภาพประกอบดังนี้

ภาพที่ 2 รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา

3. ผลการทดลองและประเมินการใช้รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ของเขตพื้นที่การศึกษาในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา

ผลการทดลองและประเมินการใช้รูปแบบในภาพรวม พบว่า ผลผลิตและผลลัพธ์เกิดขึ้นในทุกกรอบของการทดลองใช้ โดยผลผลิตระดับเขตพื้นที่จาก 3 ด้านคือ 1) ผลการประเมินมาตรฐาน 2) ผลการประเมินตัวชี้วัด และ 3) ผลการประเมิน ITA สูงขึ้น มีผลลัพธ์เป็นผลงานหรือรางวัลตั้งแต่ระดับเขตถึงนักเรียน จากการประเมินผลการทดลองใช้รูปแบบ พบว่า ผลประเมินอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุดและเมื่อจำแนกในแต่ละวงรอบมีรายละเอียดดังนี้

วงรอบที่ 1 ผู้วิจัยนำรูปแบบทดลองใช้ในพื้นที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2 ในปี 2563 ในด้านผลผลิต พบว่า ผลการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส (ITA) ของเขตพื้นที่การศึกษามีผลการประเมินระดับคุณภาพสูงสุดของการประเมิน (ได้ระดับ AA ร้อยละ 97.49) การประเมินมาตรฐานเขตและการประเมินประสิทธิภาพหน่วยงาน ได้ระดับสูงสุดของการประเมินทั้งสองรายการ สถานศึกษาได้รับการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนในพื้นที่ครบทุกแห่ง ด้านผลลัพธ์ พบว่า ครูและบุคลากรทางการศึกษา ได้รับรางวัลทั้งในระดับนานาชาติ และระดับชาติ และเป็นเขตพื้นที่การศึกษาที่ได้รับรางวัล OBEC AWARD มากที่สุดของประเทศ ผู้เรียนได้รับรางวัลทั้งในระดับนานาชาติ และระดับชาติ ได้รับทุนการศึกษาทุกคน

วงรอบที่ 2 ผู้วิจัยนำรูปแบบทดลองใช้ในพื้นที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 ในปี 2564 ด้านผลผลิตพบว่า ผลการประเมิน ITA ของเขตพื้นที่ผ่านการประเมิน (ได้ระดับ A ร้อยละ 94.54 ซึ่งรอบปีที่ผ่านมาไม่ผ่านการประเมิน) ผลการประเมินในทุกรายการมีคะแนนสูงขึ้น สถานศึกษามีผู้อุปถัมภ์ 2 แห่ง และเชื่อมโยงกับกิจกรรมตอบแทนสังคมจำนวน 26 แห่ง ด้านผลลัพธ์ ครูและบุคลากรทางการศึกษา เกิดการตื่นตัว และมีรางวัล ผลงาน ในระดับชาติหลายรายการ จำนวนนักเรียนได้รับทุนการศึกษาเพิ่มขึ้น และมีผลงานได้รับรางวัลระดับชาติหลายรายการ

วงรอบที่ 3 ผู้วิจัยนำรูปแบบทดลองใช้ในพื้นที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 ในปี 2565 โดยปรับการดำเนินงานจากการประเมินผลของ ปี 2564 ด้านผลผลิต พบว่า ผลการประเมิน ITA ของเขตพื้นที่ผ่านการประเมิน (ได้ระดับ AA ร้อยละ 97.67) ผลการประเมินในทุกรายการมีคะแนนสูงขึ้น สถานศึกษามีผลงานได้รับรางวัลในระดับชาติหลายแห่ง และได้รับการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนในพื้นที่ เกิดเครือข่ายความร่วมมือด้านการศึกษาเพิ่มมากขึ้น นักเรียนได้รับรางวัล และมีผลงานในระดับชาติ และได้รับทุนการศึกษาเพิ่มมากขึ้น จำนวนนักเรียนที่ได้รับโอกาสในการศึกษาต่อเพิ่มมากขึ้น

4. ข้อเสนอเชิงนโยบายการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา

ข้อเสนอเชิงนโยบาย มี 10 ข้อ ประกอบด้วย ข้อเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด 6 ข้อ ได้แก่ 1) หน่วยงานต้นสังกัดควรกระจายอำนาจให้เขตพื้นที่คัดเลือกบุคคลที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในพื้นที่ 2) เป็นผู้ประสานงานหลักกับหน่วยงานที่มีอำนาจในการให้สิทธิประโยชน์ด้านภาษี หรือ สิทธิประโยชน์อื่น ๆ เพื่อจูงใจสำหรับบุคคล หรือหน่วยงาน ที่สนับสนุนการจัดการศึกษา 3) จัดทำข้อมูล สารสนเทศ ของบุคคลและหน่วยงานที่เป็นผู้บริจาค หรือสนับสนุนการศึกษา หรือผู้อุปถัมภ์โรงเรียน ในระดับประเทศ 4) กำหนดนโยบายในการส่งเสริมสนับสนุน และจูงใจผู้ประกอบการที่มีความพร้อม มีความรู้ ความสามารถ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ 5) กำหนดการบริหารจัดการเชิงพื้นที่เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จสำหรับการประเมินผลการปฏิบัติงานของเขตพื้นที่การศึกษา 6) ส่งเสริม สนับสนุนยกย่อง เชิดชูเกียรติ ชุมชน สถานประกอบการ ครอบครัว และบุคคล ที่สร้างคุณประโยชน์ทางการศึกษา ข้อเสนอต่อเขตพื้นที่การศึกษา 4 ข้อ ได้แก่ 7) ผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษา ควรใช้ภาวะผู้นำในการประสานความร่วมมือกับบุคคล ชุมชน สถานประกอบการ และภาคส่วนอื่น ๆ ในพื้นที่ในการบริหารจัดการศึกษา 8) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรกำหนดกิจกรรม โครงการ ที่ส่งเสริม สนับสนุนให้

สถานศึกษา ใช้ศักยภาพในพื้นที่เพื่อประโยชน์ในการจัดการศึกษา 9) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรบูรณาการกิจกรรมทางการศึกษากับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ และ 10) ครูและบุคลากรทางการศึกษา ควรสร้างสัมพันธภาพอันดี และสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ศักยภาพในพื้นที่ในการจัดการศึกษา

อภิปรายผล

1. สภาพและปัญหาการบริหารจัดการในการพัฒนาคุณภาพของเขตพื้นที่การศึกษา ที่พบว่า สภาพการดำเนินงานในการบริหารเชิงพื้นที่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มีการดำเนินงานใน 5 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการด้านบุคลากร การบริหารจัดการด้านสังคมวัฒนธรรม การบริหารจัดการด้านเศรษฐกิจ การบริหารจัดการด้านกายภาพ และการบริหารจัดการด้านการเงิน การบริหารจัดการเชิงพื้นที่ของเขตพื้นที่การศึกษา สอดคล้องกับทิศทางในการพัฒนาประเทศที่ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559) ในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ และยุทธศาสตร์ที่ 9 การพัฒนาภาค เมือง และพื้นที่เศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ โชคอนันต์ วาณิชเลิศนสาร ที่สรุปว่าบทบาทในการจัดการร่วมของชุมชนระหว่างชุมชน ภาคเอกชน หน่วยงานของรัฐ จะนำไปสู่การสร้างความสำเร็จอันดี และได้ข้อเสนอแนะแนวทางการดำเนินงาน (โชคอนันต์ วาณิชเลิศนสาร, 2558) และสอดคล้องกับ จำเนียร พลหาญ และคณะ ที่ทำการวิจัยสรุปว่าการปฏิรูปการเรียนรู้เชิงพื้นที่ที่มีผลทำให้ครูเปลี่ยนแปลงบทบาทเดิมเป็นบทบาทใหม่ ครู ผู้ปกครอง ชุมชน มีบทบาทในการมีส่วนร่วมเพิ่มขึ้น เกิดเครือข่ายภาคสังคมในพื้นที่เข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษา (จำเนียร พลหาญ และคณะ, 2559) ส่วนปัญหาที่พบว่ามี 14 ประเด็น ภายใต้สภาพการดำเนินงานทั้ง 5 ด้านนั้น ได้แก่ 1) บุคลากร คือ ขาดบุคลากรที่มีความเพียงพอและเหมาะสมต่อโครงการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนเฉพาะด้าน เช่น ทักษะด้านหุ่นยนต์ ทักษะด้านภาษาอังกฤษ ทักษะอาชีพ บุคลากรที่ไม่ได้รับการพัฒนาทักษะความเชี่ยวชาญอย่างต่อเนื่องตามความต้องการจำเป็นของหน่วยงานทั้งระบบ เนื่องจากขาดการจัดทำแผนการพัฒนาบุคลากรรายบุคคล 2) สังคมวัฒนธรรม คือ เครือข่ายภาคประชาสังคมไม่เข้มแข็ง คนในพื้นที่มีความเชื่อและทัศนคติไม่ชอบแสดงออกถึงบทบาทการมีส่วนร่วม 3) ด้านเศรษฐกิจ คือ ค่าเฉลี่ยรายได้ต่อครัวเรือนต่ำ ค่าครองชีพสูง ส่งผลกระทบต่อโอกาสทางการศึกษา และคุณภาพของผู้เรียน 4) ด้านกายภาพ คือ ขาดการเชื่อมโยงอย่างมีประสิทธิภาพ กับสถานประกอบการ องค์กร ภาคส่วนอื่นในพื้นที่ ขาดข้อมูลสารสนเทศด้านศักยภาพของพื้นที่ การใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติในพื้นที่น้อย ขาดการนำความได้เปรียบด้านทางด้านภูมิศาสตร์มาใช้ในการบริหารจัดการ และ 5) ด้านการเงิน คือ ข้อจำกัดของนโยบายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการใช้จ่ายงบประมาณ งบประมาณไม่เพียงพอ การบริหารงบประมาณไม่มีประสิทธิภาพ จากผลการวิจัยนี้ มีความสอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่ได้เสนอแนะให้ปรับปรุงคุณภาพการจัดการศึกษา และส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต และควรส่งเสริมให้ครอบครัว ชุมชน สถาบันทางศาสนา สถาบันการศึกษา รวมทั้งสื่อต่าง ๆ ร่วมกันพัฒนาคุณภาพเด็กและเยาวชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2557) ซึ่งในประเด็นปัญหาสำหรับผลการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้นำมาเป็นข้อมูลฐานที่สำคัญในการพัฒนารูปแบบ

2. รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา จากผลการวิจัยที่ได้รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งประกอบด้วย 6 ส่วน ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต และผลลัพธ์ ซึ่งหลักการประกอบด้วย การบริหารจัดการเชิงพื้นที่ และการบริหารจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เป็นแนวคิดหลัก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นแนวทางในการบริหารงานเพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา ปัจจัยนำเข้ามี

5 ด้านได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนเศรษฐกิจ ทุนกายภาพ และทุนการเงิน กระบวนการประกอบด้วย การวางแผน การนำแผนไปปฏิบัติ และการประเมินผล ซึ่งการวางแผน มีกิจกรรมสำคัญคือ การวิเคราะห์พื้นที่ การกำหนดเป้าหมาย และการออกแบบกิจกรรม เน้นการนำสู่การปฏิบัติผ่านกิจกรรมสำคัญได้แก่ สร้างเครือข่ายผู้นำในพื้นที่ ประสานงานเชิงรุกกับบุคคลที่มีศักยภาพในพื้นที่ สร้างสัมพันธภาพที่ดีและสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ บูรณาการกิจกรรมทางสังคมประเพณีวัฒนธรรมในพื้นที่ เชื่อมต่อกิจกรรมตอบสนองสังคมของภาคเอกชนในพื้นที่ บูรณาการภารกิจกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ใช้แหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติในพื้นที่ ระดมทุนเพื่อการศึกษา และสร้างบรรยากาศแห่งความสุข การประเมินผล ประเมินผลการวางแผน และการนำแผนไปปฏิบัติ ผลผลิต ได้แก่ ผลการดำเนินงานของเขตพื้นที่การศึกษา ผลการประเมินตามมาตรฐานเขตพื้นที่การศึกษา ผลการประเมินตัวชี้วัดมาตรการปรับปรุงประสิทธิภาพการปฏิบัติราชการ และ ผลการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ ผลลัพธ์ พิจารณาจาก ผลงานหรือรางวัล ระดับเขตพื้นที่การศึกษา ระดับสถานศึกษา ผลงานหรือรางวัลของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และนักเรียน ความพึงพอใจของผู้รับบริการของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา รูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่เน้นกระบวนการปฏิบัติการในการนำแผนสู่การปฏิบัติ ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎี หลักการและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งกรอบแนวคิดการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดองค์ความรู้และแปลงสู่การพัฒนาารูปแบบ ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบของ ทิศนา แคมณี (ทิศนา แคมณี, 2551) Daft (Daft, R. L., 1994) และ Keeves (Keeves, P. J., 1988) นอกจากนี้ยังได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องอีกหลายเรื่อง รวมทั้งได้นำข้อมูลด้านสภาพและปัญหาในการวิจัยระยะที่ 1 มาเป็นข้อมูลฐานในการสร้างรูปแบบ อีกทั้งยังผ่านการวิพากษ์จากผู้ทรงคุณวุฒิ ในกระบวนการพัฒนารูปแบบ อย่างเข้มข้นอีกด้วย

3. ผลการประเมินการใช้รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ของเขตพื้นที่การศึกษาในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา พบว่า ด้านผลผลิตบรรลุเป้าหมายความสำเร็จของการดำเนินการตามรูปแบบ และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นสอดคล้องตามความคาดหวังที่กำหนดไว้ในรูปแบบ คือ ด้านผลผลิตซึ่งพิจารณาจากผลการประเมินคุณภาพเขตพื้นที่การศึกษาจากรายงานผลการประเมินทั้ง 3 ด้าน มีพัฒนาการเด่นชัด ในวงรอบที่ 3 แสดงให้เห็นว่า รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ของเขตพื้นที่การศึกษา สามารถใช้เป็นกลไกขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา ผ่านกระบวนการวางแผน วิเคราะห์พื้นที่ กำหนดเป้าหมาย ออกแบบกิจกรรม และนำกิจกรรมสู่การปฏิบัติอย่างเหมาะสมกับพื้นที่ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ในกระบวนการพัฒนารูปแบบมีพื้นฐานทางทฤษฎีรองรับ และสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ การบริหารจัดการศึกษา และแนวคิดการจัดการศึกษาโดยยึดพื้นที่เป็นฐาน (Area-based)

4. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา จากผลการวิจัยที่ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 10 ข้อ เป็นข้อเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด 6 ข้อ และข้อเสนอต่อเขตพื้นที่ 4 ข้อ ได้แก่ 1) กระจายอำนาจให้เขตพื้นที่คัดเลือกบุคคลที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในพื้นที่ 2) เป็นผู้ประสานงานหลักกับหน่วยงานที่มีอำนาจในการให้สิทธิประโยชน์ด้านภาษี 3) จัดทำข้อมูล สารสนเทศของบุคคลและหน่วยงานที่สนับสนุนการศึกษา ในระดับประเทศ 4) กำหนดนโยบายในการส่งเสริมสนับสนุนบุคคลที่มีความพร้อม มีความรู้ ความสามารถ ให้เข้ามามีส่วนร่วม 5) กำหนดให้การบริหารจัดการเชิงพื้นที่เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จการปฏิบัติงานของเขตพื้นที่การศึกษา 6) ส่งเสริม สนับสนุนยกย่อง เชิดชูเกียรติ ชุมชน สถานประกอบการ ครอบครัว และบุคคล ที่สร้างคุณประโยชน์ทางการศึกษา 7) ผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษาควรใช้ภาวะผู้นำในการประสานความร่วมมือกับบุคคล ชุมชน สถานประกอบการ และภาคส่วนอื่น ๆ ในพื้นที่ในการบริหารจัดการศึกษา 8) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรกำหนดกิจกรรม โครงการ ที่ส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษา ใช้ศักยภาพในพื้นที่เพื่อประโยชน์ในการจัดการศึกษา 9) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรบูรณาการกิจกรรมทางการศึกษากับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ และ 10) ครูและบุคลากรทางการศึกษา ควรสร้างสัมพันธภาพอันดี และสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ศักยภาพในพื้นที่ในการจัดการศึกษา ข้อเสนอ

เชิงนโยบายจากผลการวิจัยนี้มาจากการวิจัยทั้ง 4 ระยะ และมีเหตุผลรองรับ พร้อมตัวอย่างความสำเร็จ เช่นใน ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพ และปัญหาพบการดำเนินการที่มีผู้อุปถัมภ์โรงเรียนหลายแห่ง จึงเสนอการสร้างสรรค์ อันดีและสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพกับทุกภาคส่วนในพื้นที่ การทดลองใช้รูปแบบพบว่ากิจกรรมการตอบแทน สังคมของสถานประกอบการในพื้นที่ ช่วยให้สถานศึกษาเข้าถึงแหล่งทุนในพื้นที่ จึงเสนอการเชื่อมต่อกิจกรรมกับ ภาคเอกชนในพื้นที่ เป็นต้น อีกทั้งข้อเสนอเชิงนโยบายนี้ยังผ่านกระบวนการสนทนากลุ่มจากผู้ทรงคุณวุฒิ ช่วยให้ ข้อเสนอแนะ และตรวจสอบอย่างละเอียดรอบคอบ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย ของ วุฒิสภา ตันโย และคณะ ที่มีการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย พร้อมกับตัวอย่างความสำเร็จประกอบด้วย (วุฒิสภา ตันไชย และคณะ, 2558)

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยนี้สรุปองค์ความรู้ใหม่ได้ 2 ประเด็น ดังนี้ 1) องค์ความรู้จากผลการพัฒนารูปแบบ กล่าวคือ รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา “เป็น รูปแบบที่เน้นกระบวนการปฏิบัติการ” ประกอบด้วย 6 ส่วน ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต และผลลัพธ์ กิจกรรมที่โดดเด่นและประสบความสำเร็จที่เป็นข้อค้นพบจากการวิจัย คือ เชื่อมต่อกิจกรรมตอบแทนสังคมของสถานประกอบการ และสร้างสัมพันธ์ภาพและการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ มีตัวอย่างความสำเร็จ ในพื้นที่จังหวัดสระบุรี ที่สถานประกอบการในพื้นที่ให้สนับสนุนการดำเนินงาน นักเรียน ได้รับทุนการศึกษาครบทุกคน สถานศึกษาได้รับการสนับสนุนวิทยากร แหล่งเรียนรู้ อาคารสถานที่ สื่ออุปกรณ์ มีผู้ อุปถัมภ์โรงเรียนหลายแห่ง ที่สนับสนุนบุคลากร และงบประมาณ มากกว่าที่ได้รับจากภาครัฐหลายเท่าตัว ซึ่งอาจ กล่าวได้ว่าทั้งสองกิจกรรมนี้คือกิจกรรมหลักที่เป็นปัจจัยชี้ขาดความสำเร็จ ในการบริหารจัดการเชิงพื้นที่เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา ประเด็นที่ 2) องค์ความรู้ในการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ ที่ต้องดำเนินการแบบมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์พื้นที่ กำหนดเป้าหมาย และออกแบบกิจกรรม นำกิจกรรมไปปฏิบัติ และประเมินผล ซึ่งในแต่ละพื้นที่อาจมีวิธีการแตกต่างกันในเป้าหมายเดียวกัน ขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละพื้นที่

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย สภาพ และปัญหาของเขตพื้นที่ มีการดำเนินการ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านบุคลากร สังคม วัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจเศรษฐกิจ ด้านกายภาพ และด้านการเงิน ปัญหา มี 14 ประเด็น รูปแบบการบริหาร จัดการเชิงพื้นที่ของเขตพื้นที่การศึกษา เป็นรูปแบบที่เน้นกระบวนการ โดยการวิเคราะห์ศักยภาพในพื้นที่ผ่าน กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ในการวางแผน การกำหนดเป้าหมาย และการประเมินผล โดยมี เป้าหมายสำคัญคือการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา ผลการทดลองใช้รูปแบบมีความเหมาะสม และความ เป็นไปได้ ในระดับมากที่สุด ข้อเสนอเชิงนโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานควรจัดทำข้อมูล สารสนเทศ ด้านศักยภาพของพื้นที่ระดับประเทศ ควรกำหนดตัวชี้วัดการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ในการประเมิน ความสำเร็จการปฏิบัติงานของเขตพื้นที่ ผู้บริหารเขตพื้นที่ควรใช้ภาวะผู้นำในการประสานความร่วมมือเชิงรุก กำหนดโครงการ กิจกรรมที่ใช้ศักยภาพในพื้นที่ บูรณาการภารกิจกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน สร้าง ความโปร่งใสในการปฏิบัติงาน สร้างสัมพันธ์ภาพ และสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ข้อเสนอแนะ มีดังนี้ 1) ควรกำหนด นโยบายหรือจุดเน้นที่ชัดเจน ในการใช้ศักยภาพในพื้นที่เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา 2) ควรกำหนดให้การบริหาร จัดการเชิงพื้นที่เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จการปฏิบัติงานของเขตพื้นที่การศึกษา และ 3) ในการนำรูปแบบไปใช้ควรมี การวิเคราะห์พื้นที่โดยคำนึงถึงบริบท และศักยภาพ ความพร้อมของแต่ละพื้นที่ ซึ่งมีความแตกต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

- โชคอนันต์ วาณิชเลิศนสาร. (2558). การบริหารจัดการเชิงพื้นที่ : การรับรู้จินตภาพและสัญญาของสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ภายในเขตเมืองเก่าเชียงใหม่. ใน ดุษฎีนิพนธ์ ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาบริหารศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). การตรวจราชการ การติดตามตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการศึกษา ของกระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- กล้า ทองขาว. (2558). การจัดการศึกษาแบบยึดพื้นที่เป็นฐาน : แนวคิด แนวทาง และกรณีศึกษา. วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 2(2), 1-2.
- จำเนียร พลหาญ และคณะ. (2559). รูปแบบการปฏิรูปการเรียนรู้เชิงพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ทิตินา แคมณี. (2551). รูปแบบการเรียนการสอน. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วุฒิสาร ตันไชย และคณะ. (2558). ข้อเสนอเชิงนโยบายนวัตกรรมการพัฒนารายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ . (2561). รายงานประจำปี 2561. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2557). รายงานผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ สองปีของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (2560-2564). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานส่งเสริมสังคม แห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน. (2557). การยกระดับคุณภาพครูไทยในศตวรรษที่ 21. ใน เอกสารในการประชุมวิชาการ “อภิวัดการเรียนรู้สู่จุดเปลี่ยนประเทศไทย” 6-8 พฤษภาคม 2557. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานส่งเสริมสังคม แห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน.
- สิลาภรณ์ บัวสาย. (2557). งานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ กับการสร้างความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่. วารสารการวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่, 3(6) 129-128.
- สุพิรพัทธ์ พิมพ์มาศ . (2561). ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่. วารสารโพธิวิทย์, 2(2), 34-36.
- Daft, R. L. (1994). Management Fort Worth . England: Dryden press.
- Keeves, P. J. (1988). Educational research, Methodology and measurement: An international handbook. Oxford: Pergamon Press.
- Kemmis, S. & McTaggart, R. (1988). The Action research planer, 3rd ed. Geelong: DeakinUniversity, Australia.